

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

*Тема: Аналіз особливостей функціонування малого та середнього бізнесу в
Україні.*

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Завідувач кафедри: _____ /Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____ /Дегтярьова І.Б./

*Виконавець: _____ /Качан С.О./
П.І.Б.*

*Група: _____ ПЕ-71/2
шифр*

Суми 2021

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота 48 стор., 5 таблиць, 18 рисунків, 81 джерело.

Мета роботи – є аналіз особливостей функціонування та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Об'єкт дослідження – є принципи і засади функціонування підприємства малого та середнього бізнесу в Україні.

Предмет дослідження – є підприємства малого та середнього бізнесу в Україні.

Методи дослідження – загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, структурно-логічний аналіз, метод порівняння, статистичний аналіз, графічний та табличний методи.

У першому розділі «Теоретичні аспекти особливостей функціонування малого та середнього бізнесу» визначені теоретичні аспекти особливостей функціонування малого та середнього бізнесу, визначені основні поняття малого та середнього підприємництва та його роль в економіці, правові основи державного регулювання малого та середнього бізнесу.

У другому розділі «Сучасний стан у сфері регулювання малого і середнього бізнесу в Україні» проаналізовано сучасний стан у сфері регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, оцінено розвиток малого та середнього бізнесу в Сумському регіоні.

У третьому розділі «Економічне обґрунтування напрямків розвитку малого та середнього бізнесу в Україні» економічно обґрунтовано напрямки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, проаналізовано основні проблеми малого та середнього бізнесу та вплив його стану на економіку, оцінено напрямки державної підтримки та організаційні заходи сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, спрогнозовано основні напрямки державної підтримки малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, державне регулювання малого та середнього бізнесу, малий бізнес, середній бізнес.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	7
1.1 Основні поняття малого та середнього підприємництва та його роль в економіці	7
1.2 Правові основи державного регулювання малого та середнього бізнесу	11
1.3 Світовий досвід державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу	15
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	18
2.1 Сучасний стан та динаміка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні	18
2.2 Оцінка розвитку малого та середнього бізнесу в Сумському регіоні	21
РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	25
3.1 Основні проблеми малого та середнього бізнесу та вплив його стану на економіку	25
3.2 Оцінка напрямків державної підтримки та організаційні заходи сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні	28
3.3 Прогноз основних напрямів державної підтримки малого та середнього бізнесу	30
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39

ВСТУП

Актуальність теми. Перспективним кроком впровадження економічних реформ в Україні є формування осередку середовища для функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва, які направлені на дійові дії вирішення важливих проблемних соціально-економічних ситуацій, таких як: структурна перебудова економіки; забезпечення насиченості ринку товарами та послугами; створення конкурентного середовища; поповнення місцевих бюджетів; створення додаткових робочих місць; вирішення питань зайнятості регіонів (безробіття); вдосконалення елементів інвестиційного клімату; забезпечення екологічно безпечних моделей споживання та ін. [67, 68, 77, 78, 79, 80, 81]

Проблемним питанням розвитку малого та середнього підприємництва регіонів та України присвячені праці таких вчених, як Л.Є. Сімків, С.А. Побігун, Л.М. Газуда, Н.Ю. Волощук, О.Ф. Лимар, А.М. Безус, К.В. Шафранова та інші.

Метою дослідження – є теоретичне обґрунтування особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити певні **завдання**:

- поняття підприємництва та його ознаки;
- визначити роль і місце малого та середнього підприємництва в умовах ринкової економіки;
- проаналізувати світовий досвід державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу;
- дослідити сучасний стан та динаміка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні;
- оцінити розвиток малого та середнього бізнесу в Сумському регіоні;
- оцінити напрямки державної підтримки та організаційні заходи сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні;
- зробити прогноз основних напрямів державної підтримки малого та

середнього бізнесу.

Об'єктом дослідження – є процес формування господарсько-правових відносин у сфері малого та середнього бізнесу в Україні.

Предметом дослідження є механізм формування теоретичних аспектів дослідження малого та середнього бізнесу в Україні.

Методи дослідження – загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, структурно-логічний аналіз, метод класифікацій, методи аналізу та синтезу, метод порівняння, статистичний аналіз, графічний та табличний методи.

У першому розділі визначені теоретичні аспекти особливостей функціонування малого та середнього бізнесу, визначені основні поняття малого та середнього підприємництва та його роль в економіці, правові основи державного регулювання малого та середнього бізнесу, світовий досвід державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу.

У другому розділі проаналізовано сучасний стан у сфері регулювання малого і середнього бізнесу в Україні, оцінено розвиток малого та середнього бізнесу в Сумському регіоні.

У третьому розділі економічно обґрунтовано напрямки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, проаналізовано основні проблеми малого та середнього бізнесу та вплив його стану на економіку, оцінено напрямки державної підтримки та організаційні заходи сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, спрогнозовано основні напрямки державної підтримки малого та середнього бізнесу.

Фактологічну (інформаційну) основу дослідження складають наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчо-нормативні акти, власні розрахунки автора.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1 Основні поняття малого та середнього підприємництва та його роль в економіці

Структура сучасної економіки формується з таких елементів, як мале, середнє та велике підприємництво. Відмінності видів підприємництва визначаються за різними рівнями розподілу праці у суспільстві, спеціалізацією, виробництвом, технологічністю процесів виробництва.

Підприємництво – це певна інноваційне формування системи діяльності, яке має майнову відповідальність, ризиковість процесів, з метою отримання прибутку за результатами своєї діяльності [8, 72, 74, 75].

Мале підприємництво – це господарська діяльність, яка має свої особливості, як самостійність, систематичність, ризиковість, ініціативність малих підприємств та фізичних осіб з метою отримання прибутку [62, с. 44].

Малі підприємства – це економічно організований вид підприємств (ст. 2 Закону України «Про підприємства в Україні»), які поділяються за чисельністю зайнятих працівників у сферах діяльності (рис. 1.1) [15, с. 17].

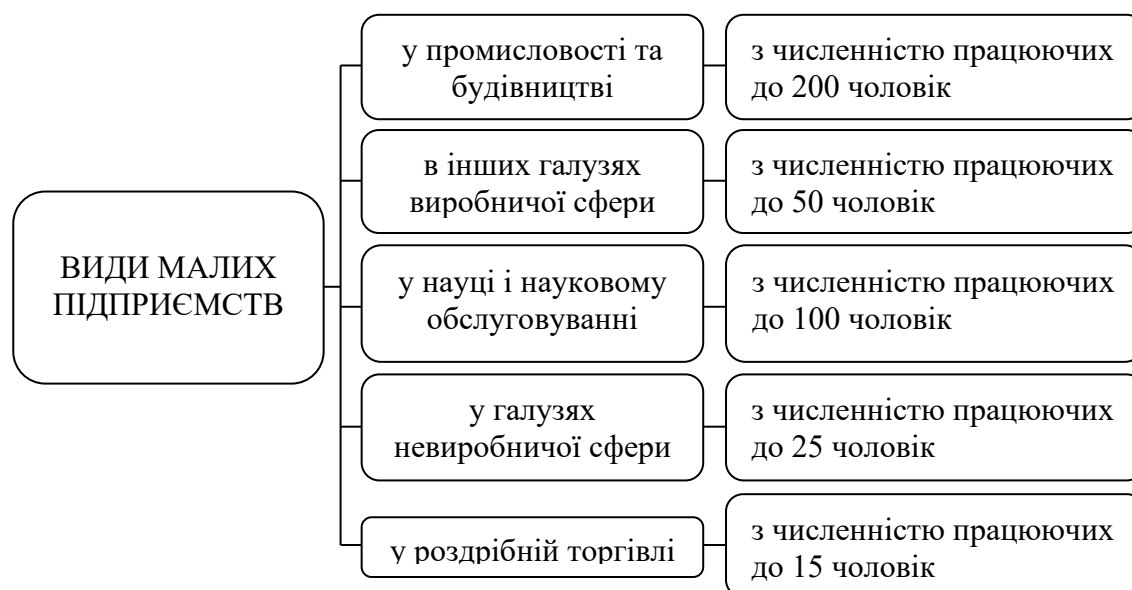

Рисунок 1.1 – Види малих підприємств [15, с. 17]

До малих відносяться підприємства в яких кількість зайнятих від 15 до 200 осіб (промисловість і будівництво – до 200 осіб, інші галузі виробництва – до 50 осіб, наука – до 100 осіб, невиробнича сфера – до 25 осіб, роздрібна торгівля – до 15 осіб).

Мале підприємництво – це різноманітна діяльність суб'єктів ринку, яка направлена на впровадження свого економічного інтересу. Систематизуємо функції малого та середнього підприємництва на рисунку 1.2 [8].

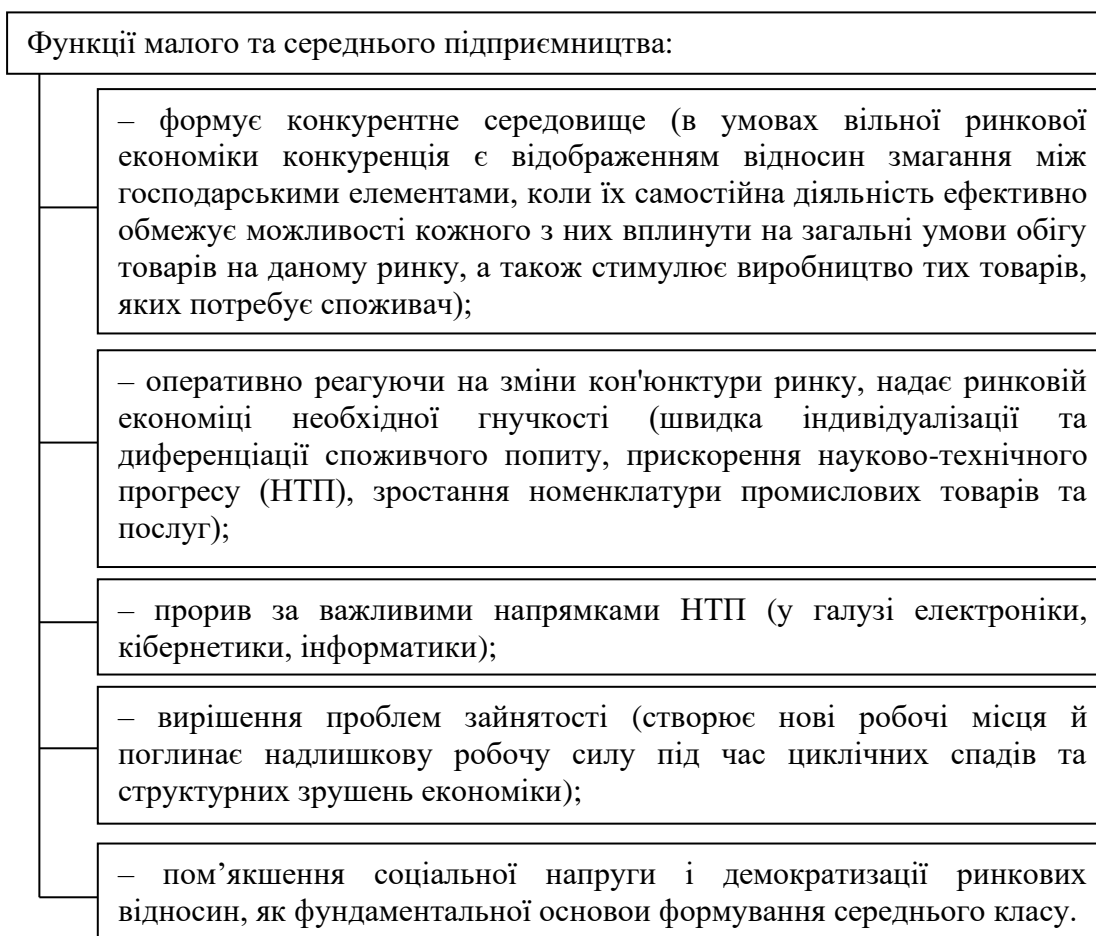

Рисунок 1.2 – Функції малого та середнього підприємництва [8]

Функціонування малого та середнього підприємництва – це механізм господарювання малих підприємств, господарський механізм принципів взаємодії держави і ринку на мікрорівні. Наукові напрямки діяльності та функціонування малого та середнього підприємництва в економіці представлено на рис.1.3 [22, с. 78].

Рисунок 1.3 – Організація малого та середнього підприємництва [22, с. 78]

Значення малого та середнього підприємництва орієнтується на життя суспільства, як провідних секторів ринкової економіки (рис.1.4).

Рисунок 1.4 – Форми розв'язання основної суперечності малого та середнього підприємництва [23]

Зокрема, значення і функції малого та середнього підприємництва орієнтуються на ринкові методи господарювання (сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства, забезпечення власного добробуту) (рис.1.5) [18].

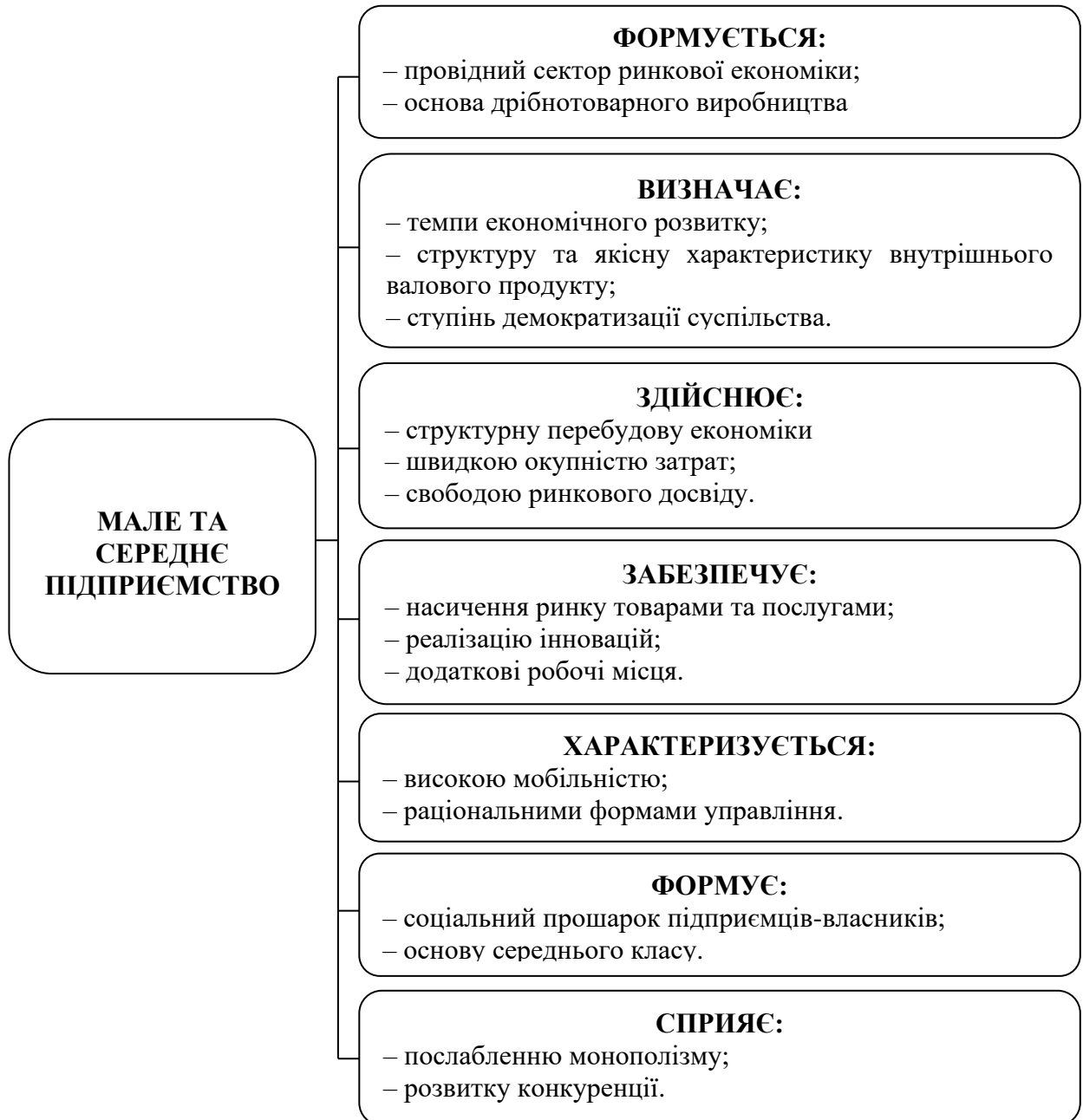

Рисунок 1.5 – Значення малого та середнього підприємництва [18]

На розвиток малого та середнього бізнесу найбільший вплив мають чинники: засоби зв'язку, сфера послуг, інформаційні системи, безробіття, графік роботи, режим роботи, конкурентоздатність, витрати (рис.1.6) [26].

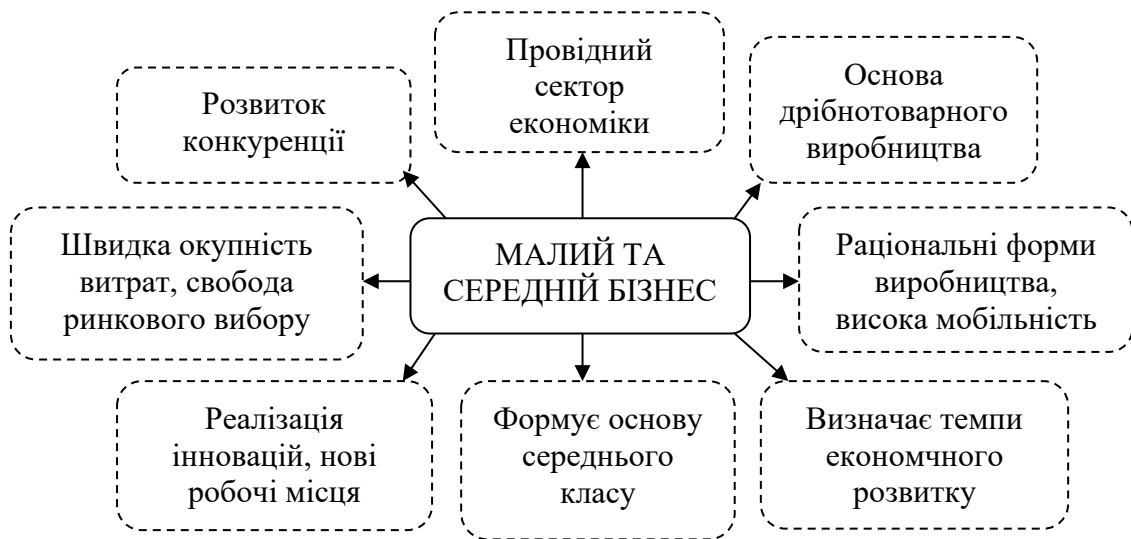

Рисунок 1.6 – основні риси малого та середнього бізнесу [26]

В країнах з розвинутою ринковою економікою малий та середній бізнес суттєво впливає на розвиток народного господарства, забезпечуючи необхідну мобільність в умовах ринку, створюючи глибоку спеціалізацію і кооперацію, швидко заповнюючи ніші в споживчій сфері, створюючи атмосферу конкуренції.

1.2 Правові основи державного регулювання малого та середнього бізнесу

Багаторічний досвід розвинених динамічно розвинутих країн виділяє значну соціально-економічну значущість малого та середнього підприємництва (МСП).

Напрямки державного контролю та нагляду за малим і середнім бізнесом дозволяє виокремити певні аспекти взаємозв'язків державного сектору з підприємницьким.

Держава ж розробляє системи заходів в різних напрямках: правовому, організаційному тощо, які б стимулюють підтримку та розвиток малого та середнього підприємництва, направлених на відповідність інтересам суспільства.

Організаційно-правове регулювання бізнесу – це певний комплекс заходів з боку держави, які мають компетенції щодо суб'єктів господарювання, орієнтуючись на законодавство України, європейські стандарти, міжнародні договори.

Основні засади суб'єктів господарювання регулюються на законодавчому рівні (Господарський кодекс України), контролюючи відносини в процесі їх діяльності (приватні підприємства; колективні підприємства; комунальні; державної та змішаної форми власності).

Підприємництво – це господарська діяльність, яка має ознаки самостійності, ініціативності, систематичності суб'єктів ринку щодо досягнення максимальних результатів, одержання прибутку [2].

Зазначимо, що і малі, і середні підприємства засновані, переважно на приватній формі власності і визначальним критерієм є: їх розміри.

Приватний бізнес – діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи) (Ст. 63 ГК).

Приватний бізнес – це приватна власність 1-3 громадян, іноземців, в якій використався наймана праця (ст. 113 ГК).

Приватний бізнес – це підприємство, яке діє на основі приватної власності майна суб'єкта господарювання (юридичної особи).

Для визначення категорій підприємств малих чи середніх, необхідно використовувати, як мінімум, два критерії (ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва» (2008 р.)): обсяг виручки від реалізації продукції, робіт, послуг за рік.

Середньооблікова чисельність працюючих суб'єктів малого підприємництва – розраховується за методикою, з використанням статистичних даних щодо всіх працюючих.

Для функціонування господарської діяльності підприємств малого та середнього бізнесу державою передбачено: оподаткування, ліцензування, фінансування, інвестиції.

Спрощення системи оподаткування бухгалтерського обліку та звітності направлено на: заміну сплати визначених законодавством податків та зборів (обов'язкових платежів) сплатою єдиного податку.

Сьогодні проблемні питання організаційного та правового регулювання діяльності підприємництва пов'язані з чинниками:

- відсутність системності (дублювання правових норм);
- нагромадження зайвими регуляторними документами;
- бюрократизм та обтяжливість в системі;
- значна кількість та тривалість перевірок підприємств;
- непрозорість регуляторної політики, відсутність законодавчо визначених контрольованих систем;
- значні розбіжності рівнів сприятливого регуляторного середовища регіонів.

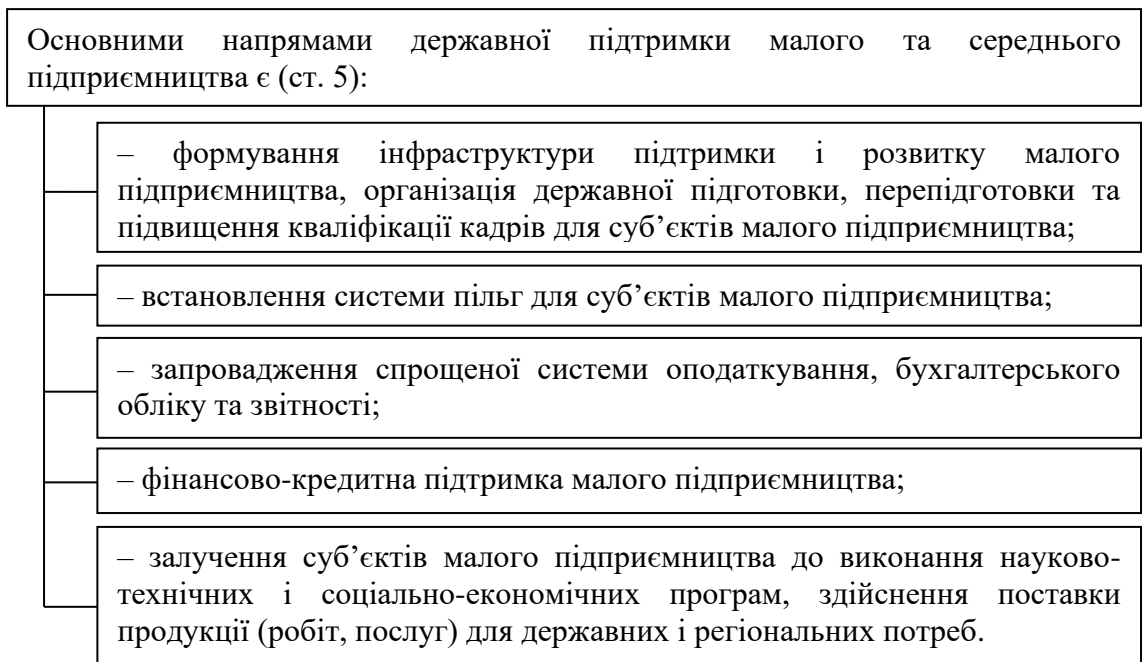

Рисунок 1.7 – Основними напрямками державної підтримки малого та середнього підприємництва [6]

Метою державної підтримки малого та середнього підприємництва є (ст. 4 Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»):

- формування умов для покращання рівня економіки України;
- збільшення ринку зайнятості населення;
- створення позитивних економічних процесів;
- фінансова підтримка вітчизняного виробництва;
- формування рівня зайнятості населення.

Зокрема, для нормального розвитку підприємств сфери малого та середнього бізнесу, на державному рівні необхідно дотримання певних умов:

- стабільність розвитку грошово-кредитної системи;
- формування комплексної системи оподаткування;
- функціональність стимулювання інфраструктурних складових;
- матеріально-технічна та фінансова підтримка бізнесу з боку держави;
- захист інтелектуальних прав підприємств бізнесу;
- створення доступної системи реєстрації та регулювання підприємницької діяльності;
- надійний правовий захист підприємництва законодавством;
- створення позитивного іміджу підприємств у суспільстві.

Об’єктивні причини в державному регулюванні функціонування малого та середнього підприємства є:

- монополізм та відсутність досконалої конкуренції;
- недосконалість цінового механізму (певна група товарів);
- слабка адаптація до сучасних умов окремих ринків (робоча сила, капітал, інтелектуальних продуктів тощо);
- стабільне та гармонійне суспільство;
- підтримка збереженню щодо відтворення природного, культурного, національно-історичного середовища населення;
- розгляд питань політики міжнародної співпраці у напрямку підприємництва [7, с. 56].

Рисунок 1.7 – Завдання державної регуляторної політики сприяння розвитку малого (середнього) бізнесу [7, с. 56]

Зокрема, в Україні для розвитку підприємництва необхідне активне державне регулювання щодо розв’язання проблемних питань в бізнесі.

Отже, організація нормального державного контролю малого і середнього підприємництва в першу чергу вимагає створення розвинутої інфраструктури, що є важливим елементом ринкової економіки і створює сприятливі умови для розвитку бізнесу – його інфраструктури (фінансової, кредитної, організаційної, технічної, інформаційної, аналітичної). Тому, організаційне регулювання держави повинно враховувати усі можливі ризики, спрогнозувати вдосконалення нормативно-правової бази, та й вміло адаптуватися відповідно до європейських стандартів.

1.3 Світовий досвід державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу

Державне регулювання бізнесу як комплексної системи дозволить окреслити аспекти взаємодії державного і підприємницького секторів, які забезпечують її найвищу дієвість. Це дозволить визначити елементи

державного регулювання бізнесу, є здатність забезпечити сприятливі умови розвитку бізнесу за обсягами (Європейський Союз, США та Японія).

Важливим елементом регулювання в країнах ЄС є система державного прогнозування, програмування та коротко- і середньострокового планування.

У Франції держава займається індикативним плануванням, а визначений об'єм державної власності та її участь у фінансовій сфері залишається важливим аспектом його ефективності [43, с.13].

Шведська модель планування розвитку – направлена на поєднання інтересів монополій, профспілок, уряду в процесі розвитку економіки (збір інформації, перевірка прогнозів та проектів тощо).

У Голландії – планування розвитку має комбінацію державних бюджетів, щорічних програм, економічних прогнозів [43, с. 14].

Бельгія використовує важелі регулювання: державні гарантії, кредити, інвестиційні, податкові пільги.

В Італії використовується регулювання контрольного інтересу (банківська справа, транспорт, комунікації, машинобудування) [39, с. 191, 73, 76].

У цілому система податкового стимулювання розвитку підприємництва в економічно розвинених країнах включає різні податкові пільги: амортизаційні, пільги щодо стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, пільги щодо формування резервних фондів, податкові кредити, податкові канікули тощо [39, с. 192].

Розглядаючи досвід державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, важливо підкреслити, що концепція підтримки малого та середнього бізнесу в них є чіткою та зрозумілою [39, с.193].

На сьогодні на частку малих підприємств, що є постійно зростаючою в економіці Великої Британії, припадає 25% всієї робочої сили. Європейським лідером є Італія – 800 тис. промислових підприємств та 99% малих та середніх. У Німеччині та Нідерландах малий та середній бізнес забезпечують

близько 40% експорту, Італії – 25-30%, Франції – 20-25%, Японії – 10-15% [39, с. 194].

Розглянемо основні елементи державного регулювання підприємництва в США:

- комплексна система антимонопольного регулювання (регулювання природних монополій, захист конкуренції, обмеження монополістичних тенденцій);

- прогнозування та стратегічне планування (управлінські рішення, прогнозування в системі державного регулювання);

- стимулювання передових технологій (об'єднання науково-технічної та інвестиційної політики);

- підтримка розвитку малого та середнього бізнесу (пільгове оподаткування);

- стимулювання та фінансування науково-технічних розробок;

- фінансово-кредитна допомога малому бізнесу (позики) [43, с. 15].

Для Японії функціями держави є стимулювання, спрямування та прискорення структурних змін в економіці при впровадженні основних елементів державного регулювання бізнесу:

- довгострокове планування (створює ефективні умови для розвитку);

- фінансування програм розробки новітніх технологій;

- підтримка розвитку малого та середнього бізнесу (пільгове кредитування, підтримку технічних проектів тощо);

- контроль конкуренції через обмеження монополістичних тенденцій , контроль доступу великих фірм на ринок;

- грошово-кредитне регулювання.

Досвід державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, США та Японії свідчить, що дійсно в цих країнах існують відмінності у ролі держави в економіці, однак в основному, вони виявляються не в ступені державного регулювання, а у засобах, які використовуються для його здійснення.

Практика зарубіжних країн виявляє, що розвиток малого і середнього бізнесу ефективно лише при наявності політичної свободи держави (соціальні, економічні, правові, політичні умови тощо).

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан та динаміка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Суб'єкти малого та середнього бізнесу займають важливу позицію в економіці країни. Їхня кількість стабільно сягає 99% від загальної кількості суб'єктів підприємництва, що свідчить про значущість малого та середнього бізнесу для національної економіки. В Україні з 2013-2020 рр. кількість підприємств малого бізнесу збільшилась на 120,6 тис. од. (7,2%). Але, негативним фактором є воєний конфлікт на Сході країни й вплив загальноекономічних кризових процесів, кількість підприємств зменшилась на 14,8%: з 19,9 тис. у 2013 р. до 16,9 тис. – у 2020 р. [6].

Однак, з 2016 р. спостерігається поступове зменшення показників розвитку бізнесу щодо використання дієвих інструментів стимулювання.

Регіональний розвиток бізнесу розвивається нерівномірно. У 2020 р. значна кількість малих та середніх підприємств знаходиться в Києві (27%), Дніпропетровській (9%), Харківській (8%), Одеській (7%) та Київській (8%) областях. Незначні показники мають Луганська, Тернопільська та Чернівецька області.

Більша кількість малих підприємств знаходиться в таких областях: у м. Києві (299), Київській (108), Одеській (102), Миколаївській (96), Дніпропетровській (85), Харківській (86), Запорізькій (88) та Кіровоградській (82). Значення показників цих регіонів більші по Україні.

В таблиці 2.1 проаналізуємо загальну кількість підприємств України за період з 2011-2020 рр. [6].

Таблиця 2.1 – Загальна кількість підприємств України з 2011-2020 рр.

Роки	Кількість підприємств, одиниць	У тому числі					
		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		одиниць	у % до загального показника відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загального показника відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загального показника відповідного виду діяльності
2011	378822	21984	5,7	357342	93,4	302445	78,4
2012	375675	21754	5,7	354384	93,5	295845	79,8
2013	364955	22289	5,7	344238	93,4	286562	79,6
2014	393367	18889	4,8	373869	95,0	318497	84,2
2015	341421	15946	4,7	325597	96,2	278952	84,7
2016	343350	15243	4,6	327854	95,5	284541	84,7
2017	316469	14843	4,9	292254	94,0	247695	84,8
2018	348356	14946	4,8	323940	94,4	278512	84,2
2019	355687	16367	4,7	339674	94,5	292875	83,5
2020	384797	17764	4,8	362468	94,3	313684	83,5

Джерело: побудовано за даними [6]

Але, втрата певних частин території, політична нестабільність та складна соціально-економічна ситуація призвели до зменшення рівня малих підприємств областях (Донецька, Луганська). Загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) компаніями України за економічним напрямком 2020 р. представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за економічними напрямками у 2020 р.

	Усього, млн.грн	У тому числі			
		середні підприємства		малі підприємства	
		млн.грн	у % до заг. обсягу реал. відповід. виду дія-ті	млн.грн	у % до заг. обсягу реал. відповід. виду дія-ті
Усього	9206249,5	3924259,6	43,6	1766151,4	19,4
у тому числі					
сільське, лісове та рибне господарство	525296,9	272212,2	54,9	198228,8	37,8
промисловість	3248478,6	1230342,0	36,9	227644,8	7,5
будівництво	302748,0	137245,4	45,6	146374,1	47,4

Продовження табл. 2.2

оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3764365,9	1809479,0	48,2	854133,8	23,7
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	502248,6	152157,7	35,3	85775,9	17,3
тимчасове розміщення й організація харчування	36740,0	-	-	12559,3	34,2
інформація та телекомунікації	165283,5	62785,5	36,0	51259,2	32,0
фінансова та страхова діяльність	97761,3	-	-	20496,9	23,0
операції з нерухомим майном	115817,3	-	-	72243,9	61,7
професійна, наукова та технічна діяльність	324961,4	-	-	52875,9	16,5
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	80538,2	-	-	34165,4	43,4
освіта	3545,3	1354,9	37,2	2194,4	62,8
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	26025,1	21554,6	84,3	4854,5	18,6
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	7784,6	-	-	3036,8	39,4
надання інших видів послуг	4876,9	1728,2	36,2	3158,7	64,4

Джерело: побудовано за даними [6]

Проблемність ситуацій на анексованих та окупаційних територіях сприяли розриву налагоджених технологічних ланцюгів, нездатність ефективної заміни сировини та ресурсів щодо виробництва конкурентоспроможної продукції, постійному пошуку нових ринків збуту та експортних напрямків, розробка логістичних каналів, впровадження дієвих інструментів маркетингу сприяє створенню технологічних ланцюгів за конкурентними перевагами, позиціонуючи експорт товарів на нові ринки [6].

2.2 Оцінка розвитку малого та середнього бізнесу в Сумському регіоні

В Сумській області нараховується 39789 суб'єктів господарювання: 5725 (14,3%), – підприємства (юридичні особи), з них 5324 – малі, 375 – середні підприємства та 34074 (85,7%), – фізичні особи-підприємці. У 2017 р. рівень показника 93,4% (2015 р. – 93,9%, 2016 р. – 93,3%) по Україні – 95,1%. Частка середніх підприємств у 2019 р. – 6,6% (по Україні – 4,8%) [6].

Галузевий розподіл малих підприємств поділяється на оптову та роздрібну торгівлю; послуги з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (25,6%), у господарство (сільське, лісове, рибне) (19,4%); у промисловість (13,6%). Галузевий розподіл середніх підприємств поділяється на: господарство (сільське, лісове, рибне) (35,5%); промисловість (31,3%); оптову та роздрібну торгівлю; послуги з ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів (11,2%). Значна кількість фізичних осіб-підприємців (57,3%) виконують господарську діяльність з оптової та роздрібною торгівлі; послуг з ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів; 6,2% – промисловість; 5,6% – інформація та телекомунікації.

Таблиця 2.3 – Галузевий розподіл статистичних даних підприємств в Сумській області за 2019-2020 рр.

Галузі	Загальна кількість підприємств		Малі підприємства			
			всього		в % до загальної кількості	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Всього	3354	3853	1884	2371	54.9	62.1
Промисловість	582	575	285	397	57.1	69.5
Сільське господарство	586	598	48	56	8.3	13.8
Лісове господарство	35	44	4	7	6.5	15.6
Рибне господарство	4	6	-	7	-	42.0
Транспорт і зв'язок	111	146	44	78	42.5	57.6
транспорт	92	133	38	68	42.3	56.5
зв'язок	13	15	9	14	55.5	75.9
Будівництво	354	365	213	254	58.0	67.1
Торгівля та громадське харчування	1429	1543	1023	1153	74.5	74.6
Матеріально-технічне постачання і						

збут	42	45	8	9	14.7	17.6
Заготівлі	49	75	24	49	42.8	63.4
Інформаційно-обчислювальне обслуговування	17	38	14	38	68.9	88.2
Операції з нерухомим майном	6	8	5	8	80.3	99,9
Загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку	33	56	28	47	92.6	94.7
Геологія та розвідування надр, геозодична та геофізична служби	4	11	4	8	33.4	96.0
Виробничі види побутового обслуговування населення	-	141	-	85	-	68.6
Інші види діяльності сфери матеріального виробництва	38	53	33	45	86.0	74.6
Житлово-комунальне господарство	79	92	21	26	27.6	28.1
Невиробничі види побутового обслуговування населення	187	53	112	34	55.8	57.9
Охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення	34	48	27	36	79.8	84.0
Освіта	26	25	14	17	46.8	47.8
Культура і мистецтво	36	34	16	15	41.0	38.5
Наука і наукове обслуговування	27	28	18	23	71.1	83.5
Фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення	8	9	-	-	-	-
Управління	13	10	7	9	61.0	89.9
Об'єднання громадян	3	4	-	-	-	-

Джерело: побудовано за даними [6]

У територіальному розрізі спостерігається значна диференціація показників малого (середнього) бізнесу: в обласному центрі (2772 і 139); в містах: Конотоп (244 і 20), Шостка (268 і 21), Ромни (194 і 11); районів: в Сумському, Буринському, Тростянецькому (229, 134, 119), середніх підприємств у Сумському, Білопільському, Конотопському (29, 14, 13).

Підприємствами малого (середнього) бізнесу у 2019 р. реалізовано продукції (товарів, послуг) на 21085,2 млн грн. (24,3%), середнього бізнесу – 51237,8 млн грн. (59,1%) у загальному обсязі реалізованої продукції області.

Значна частка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) малого (середнього) бізнесу у районів: Великописарівського (51,4%), Середино-Будського (47,9%), Краснопільського (43,0%), Лебединського (40,5%), Охтирського (39,5%); Липоводолинського (79,1%), Глухівського (75,2%), Конотопського (68,9%), Сумського (67,0%), Білопільського (66,9%); міст:

Лебедин (31,7%), Ромни (26,2%); Шостка (63,7%), Конотоп (62,7%); фізичних осіб-підприємців: Недригайлівського (30,5%), Ямпільського (29,0%), Середино-Будського (20,3%), Шосткинського (17,8%), Кролевецького (17,7%), районів та міст Охтирка (31,3%) і Глухів (31,2%).

Більша частина всіх найманих працівників підприємств області зосереджена в середньому бізнесі – 64,8 тис. осіб (47,6%), малому – 30,2 тис. осіб (23,0%), фізичних осіб – підприємців – 26,3 (19,3%).

У 2019 р. в сфері малого (середнього) бізнесу регіону працювало 85,8% всіх найманих працівників області (в Україні – 72,8%).

За результатами SWOT-аналізу визначено слабкі та сильні сторони розвитку малого (середнього) бізнесу в Сумській області (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – SWOT-аналіз розвитку малого (середнього) бізнесу в Сумській області

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>Підприємництво Сумської області представлено в усіх видах економічної діяльності області.</p> <p>Наявність банківських та інших фінансово-кредитних установ.</p> <p>Функціонування ради підприємців при Сумській обласній державній адміністрації.</p> <p>Функціонування комунальної установи «Сумський обласний фонд підтримки підприємництва».</p> <p>Забезпечення прозорості, гласності та відкритості при прийнятті регуляторних актів.</p> <p>Наявність доступу до мережі Інтернет, висока якість ділових веб-сайтів.</p>	<p>Недосконале державно-приватне партнерство.</p> <p>Малий обсяг регіонального споживчого ринку.</p> <p>Висока вартість входження на ринок.</p> <p>Брак фінансових ресурсів.</p> <p>Монополізація або змова деяких учасників ринку.</p> <p>Слабкість ринкових позицій МСП.</p> <p>Слабкість професійних об'єднань.</p> <p>Відсутність підтримки з боку міжнародних організацій.</p> <p>Труднощі в отриманні фінансових послуг.</p> <p>Слабкість професійних об'єднань МСП у сприянні доступу до фінансування.</p> <p>Недостатня кількість висококваліфікованої робочої сили.</p> <p>Низький рівень етики праці (недбальство, низька якість обслуговування, крадіжки, погане ставлення до клієнтів тощо).</p>

Продовження табл.2.4

Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<p>Наявність природних ресурсів.</p> <p>Зниження адміністративних бар'єрів для розвитку підприємництва.</p> <p>Скорочення планових перевірок суб'єктів господарювання.</p> <p>Аналітична та політична підтримка організацій МСП з боку органів влади.</p> <p>Можливості експорту продукції на ринки країн ЄС.</p> <p>Залучення нових технологій.</p> <p>Зростання попиту на енергозберігаючі технології на основі відходів сільськогосподарської продукції, лісового господарства.</p> <p>Залучення інвестицій завдяки удосконаленню механізму якісного обслуговування інвестора «єдиного інвестиційного вікна».</p> <p>Функціонування реєстраційно-дозвільної системи за принципом «єдиного інвестиційного вікна».</p> <p>Спрощена процедура реєстрації підприємства, ФОП.</p> <p>Створення сучасних елементів інфраструктури підтримки підприємництва бізнес-інкубаторів, індустріальних і технологічних парків тощо.</p> <p>Формування стимулюючих механізмів ресурсної підтримки малого бізнесу шляхом надання пільг з податків і зборів</p> <p>Фінансування інвестиційних проектів СМП на зворотній або безповоротній основі, здешевлення банківського кредитування для суб'єктів малого підприємництва (часткова компенсація відсотків за кредити).</p>	<p>Велика кількість податків.</p> <p>Високі фактичні рівні оподаткування МСП (єдиного податку, включно з ЄСВ).</p> <p>Високий рівень інших податків і зборів.</p> <p>Злочинність, корупція та її наслідки.</p> <p>Макроекономічна нестабільність (попит, інфляція, курс обміну валют).</p> <p>Політична нестабільність.</p> <p>Висока вартість кредиту.</p> <p>Відсутність довгострокових кредитів.</p> <p>Невідповідна інфраструктура кредитування.</p> <p>Непрозора неузгоджена нормативна база.</p> <p>Слабка судова система.</p> <p>Труднощі з реєстрації права власності (нерухомість, земельні ділянки, корпоративні права).</p> <p>Перешкоди в роботі з монополістами (постачальниками газу, електроенергії, експлуатаційних послуг та інше).</p> <p>Бар'єри до експорту продукції на ринки країн СНД.</p> <p>Низька платоспроможність споживачів продукції.</p>

Джерело: побудовано за даними [6, 66, 69, 70, 71]

SWOT-аналіз за пріоритетними напрямками розвитку малого (середнього) бізнесу в Сумській області направлен на: контроль нормативного регулювання бізнесу; фінансова, кредитна, інвестиційна підтримка малого (середнього) бізнесу; інформаційне ресурсне забезпечення; створення інфраструктури підтримки малого (середнього) бізнесу.

РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1 Основні проблеми малого та середнього бізнесу та вплив його стану на економіку

Враховуючи незадовільний рівень стану малого та середнього бізнесу в Україні, доцільно виділити основні причини (критерії) закриття більшості малих підприємств в короткий період від початку роботи. В комплексному дослідженні діяльності економічних систем виокремлюють основні причини негативного впливу на бізнес (рис. 3.1) [18, с.18].

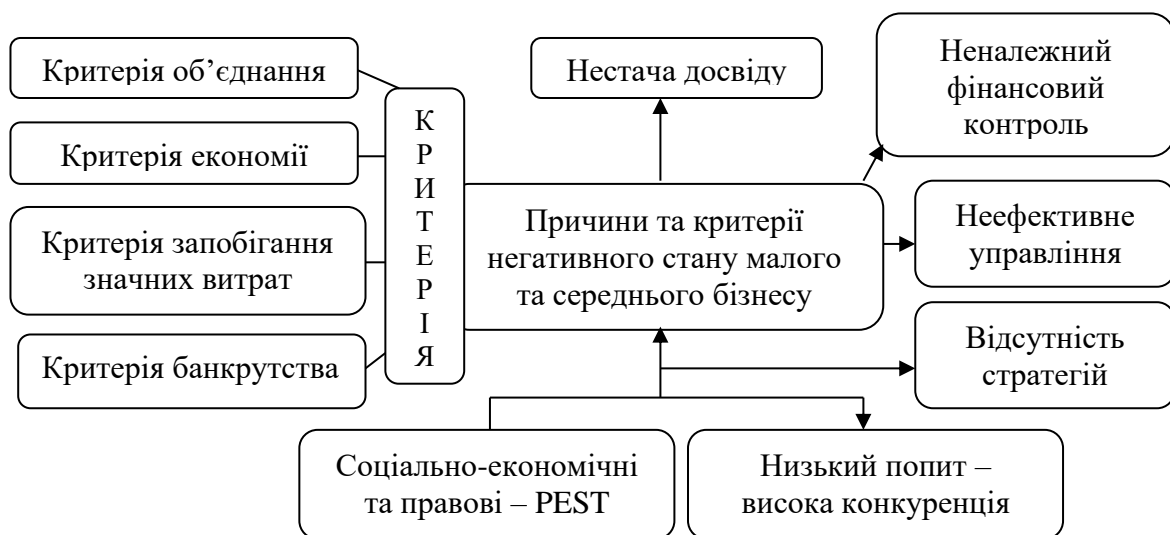

Рисунок 3.1 – Причини та критерії негативного впливу на бізнес [18, с.18]

Зокрема, значна кількість власників підприємств, які працюють у стабільному середовищі зовсім відсутня мотивація щодо розширення бізнесу, їм необхідно адаптуватися у часі, вирішувати, обирати – чи нову стратегію розширення, орієнтуючись на конкурентів враховуючи загрози та ризики втратити частки ринку (адвокатські компанії, агенції нерухомості, медичні центри, продуктові магазини, кафе та ресторани).

Виділимо основні проблеми для малого (середнього) бізнесу в процесі розвитку: завишені відсотки кредитів в банківських, незначні ресурси обігових коштів, складний механізм доступу до фінансових потоків, значні нарахування податкових ставок, відсутність ефективних програм підтримки, незначний рівень кваліфікованих кадрів.

Малий (середній) бізнес в Україні – це динамічний елемент, який має активний вплив на перетворення в економічному та соціальному напрямках в країні. Сьогодні підтримка малого (середнього) бізнесу в Україні на організаційному рівні потребує планування та законодавчого забезпечення (розробки законів).

В Україні створена фундаментальна система фінансової підтримки малого (середнього) бізнесу, але, аналізуючи діяльність банківської системи – існує обмеженість спектру послуг банків (кризовий період), мали негативні наслідки в їх функціонуванні. Користуватися важелями підтримки зі сторони держави необхідно у ринкових взаємовідносинах, в ринковій економіці, ресурсних особливостях регіонів. Можна виділити наступні недоліки малого (середнього) бізнесу (рис.3.2):

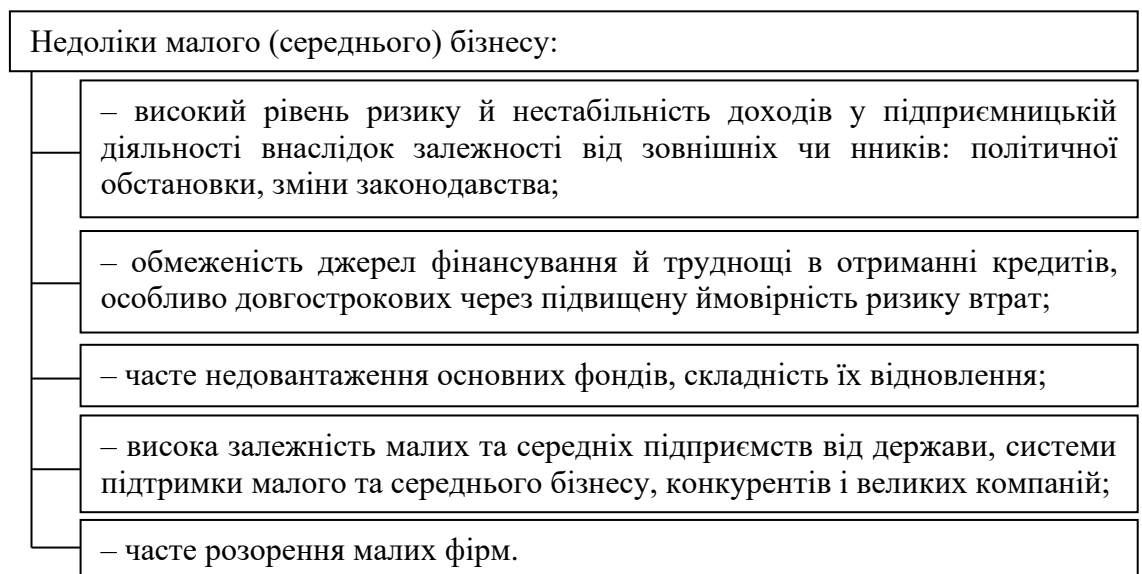

Рисунок 3.2 – Недоліки малого (середнього) бізнесу [27]

Малий (середній) бізнес в Україні завжди мають тиск від конкурентів. Зокрема, перед бізнесом постають проблеми щодо банківського кредитування (рис. 3.3).

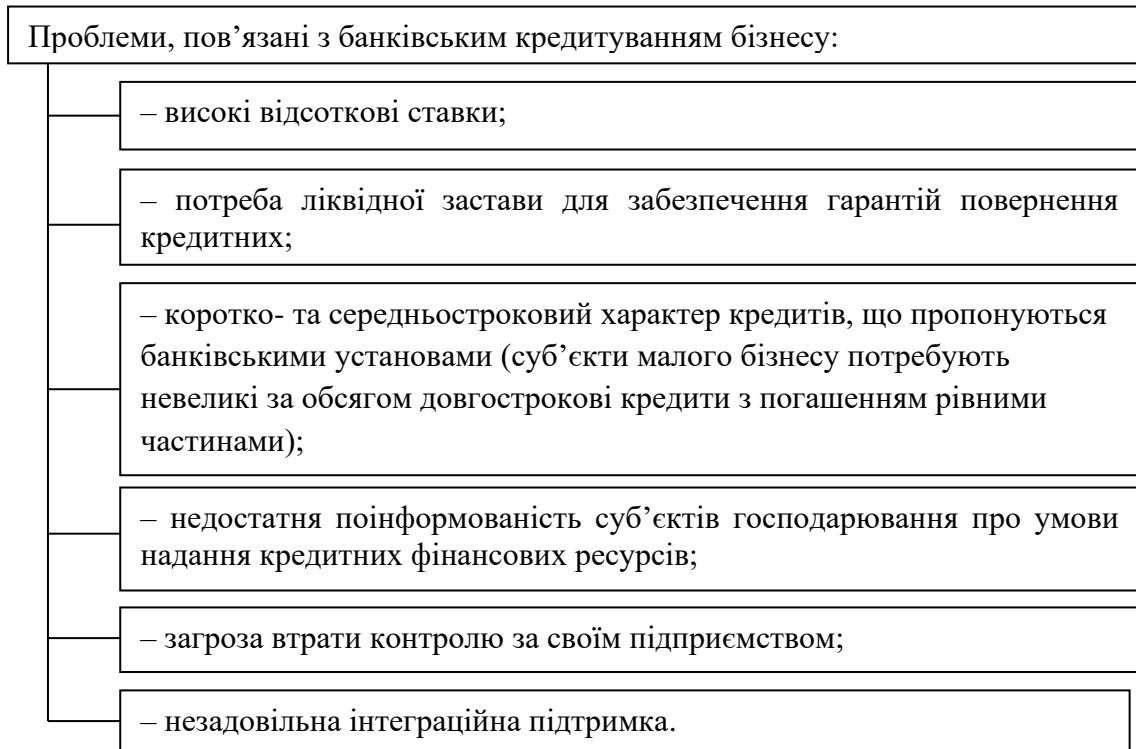

Рисунок 3.3 – Проблеми щодо банківського кредитування бізнесу [27]

Бізнес (малий та середній) в своїй діяльності функціонує у відповідних організаційних формах, отримуючи нормальні фінансові інвестиції для розвитку, оптимально використовуючи взаємозв'язки з різними підприємствами в економічному просторі, й на державному рівні, орієнтуючись на провідний досвід іноземних компаній [6].

Щодо ефективного розвитку малого бізнесу в Україні необхідно визначити механізм взаємовіносин на рівні держави та сектором підприємництва. Але цей механізм взаємовідносин відсутній, не виділяється вагомість та важливість цього напрямку в економіці України. Негативними факторами є диспропорції на певних товарних ринках, поява нових робочих місць, регулювання рівня безробіття, впровадження інноваційних процесів, розвиток конкуренції, насиченість ринку товарами й послугами.

Розвиток малого (середнього) бізнесу в Україні – це довготривалий процес, який складається з етапів враховуючи економічний стан країни, виявлення наявних проблем на макро- та макрорівнях [62, с.44].

Зокрема, малий (середній) бізнес в основному оптимізує використання наявних їм ресурсів, визначаючи критерії свого функціонування. Тому, саме розвиток малого (середнього) бізнесу це складний економічний механізм сукупності елементів ринку (фінансових, споживчих, організаційних, інформаційних тощо), потребує визначення потенціалу в економічному та соціальному розвитку.

3.2 Оцінка напрямків державної підтримки та організаційні заходи сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Досліджені проблеми розвитку малого (середнього) бізнесу в Україні потребують суттєвих змін в напрямку державної регуляторної політики.

Одним із інструментів підвищення прибутковості малого (середнього) бізнесу є повне впровадження системи тісних взаємовідносин малого (середнього) бізнесу з великим з використанням таких механізмів та факторів, як: аутсорсинг, інсорсинг, лізинг, венчурне фінансування, субпідряд.

Основною причиною слабого розвитку – малого (середнього) бізнесу – є не спланована, неефективна ситема функціонування механізму державної підтримки бізнесу.

Функціональний механізм впровадження регуляторної державної політики з питань поліпшення ефективного розвитку малого (середнього) бізнесу представлений на рис. 3.4 [59].

Рисунок 3.4 – Основні напрямки покращення розвитку малого (середнього) бізнесу в Україні [59]

Ефективними напрямами вдосконалення організаційного та правового регулювання малого (середнього) бізнесу в Україні є:

- необґрунтовані підстави щодо державного нагляду (контролю), місцевого самоврядування;
- мінімізація видів господарської діяльності (ліцензування);
- застосування досвіду поєднання малого (середнього) бізнесу в Україні в ділові мережеві ланцюги (регіональні кластери);
- припинення політизації роботи регуляторних органів;

– припинення будь-яких втручань у діяльність малого (середнього) бізнесу в Україні.

Тому доцільно у напрямку організаційного та правового забезпечення малого (середнього) бізнесу в Україні застосувати наступні кроки:

– впровадження сертифікації та стандартизації в умовах господарської діяльності;

– удосконалення механізму державної реєстрації малого (середнього) бізнесу в Україні, ліцензування, квотування, виробництва, експорт, імпорт товарів;

– внесення змін до законодавства з регулювання малого (середнього) бізнесу в Україні тощо.

Ефективним напрямком для України є венчурне фінансування – бізнес-інкубатор – надання малому (середньому) бізнесу комплексних послуг: юридичних, консалтингових, інформаційних, підготовки кадрів, інвестори, оренда приміщень з обладнаною оргтехнікою тощо [2].

3.3 Прогноз основних напрямів державної підтримки малого та середнього бізнесу

Сучасні умови складної соціально-економічної ситуації в країні значний вплив має комплексний механізм стабілізації та відновлення національної економіки щодо бізнесу (малого, середнього).

Проаналізувавши динаміку за результатами діяльності суб'єктів господарювання малого (середнього) бізнесу в Україні не спостерігаємо суттєвих змін, зрушень, покращень розвитку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Динаміка за результатами діяльності суб'єктів господарювання малого (середнього) бізнесу в Україні з 2015-2020 рр.

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість	2183938	1602127	1722270	1932361	1974358	1865540
Великі	588	697	669	498	425	384
у % до загальної кількості суб'єктів	0,04	0,03	0,05	0,04	0,03	0,03
Середні	20984	20389	20985	15946	15233	14836
у % до загальної кількості суб'єктів	0,97	1,36	1,52	0,84	0,78	0,84
Малі	357341	344348	373859	324498	327844	291354
у % до загальної кількості суб'єктів	16,56	21,53	21,75	16,84	16,65	15,64
Фізичні особи-підприємці	1805148	1235392	1325955	1591460	1635878	1559261
у % до загальної кількості суб'єктів	82,75	77,39	77,50	82,34	82,63	83,67

Джерело: побудовано за даними [6]

З 2018 р. в Україні спостерігаємо певне зменшення загальної кількості суб'єктів великого, малого (середнього) бізнесу. Показники питомої ваги щодо загальної кількості підприємств ФОП – 83,56%; малі – 15,62%; середні – 0,9%; великі – 0,06%. Загалом малий (середній) бізнес займає приблизно 40% зайнятого працездатного населення. Значення показників рейтингу України за даними Світового банку за критеріями доступності функціонування бізнесу представлені на рис. 3.5.

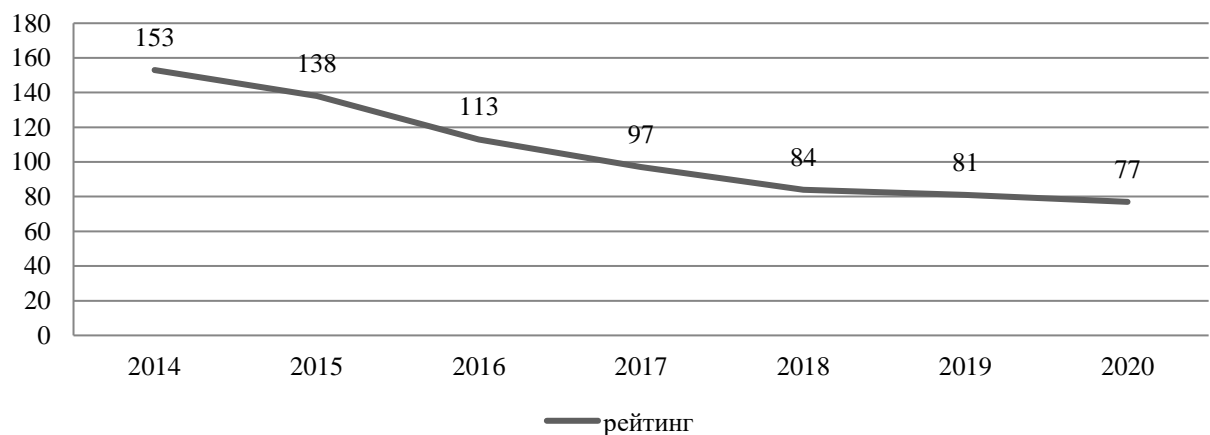

Рисунок 3.5 – Україна у рейтингах Doing Business

Джерело: побудовано за даними [6]

Тому, можна сформулювати наявні та невирішені проблемні питання, які

негативно впливають на розвиток малого (середнього) бізнесу в Україні:

- показники загального стану економіки України;
- процеси монополізації бізнесу (великого), при цьому з ринку витісняючи дрібний бізнес;
- наявність низької конкуренції на внутрішніх ринках країни;
- відсутність при відкритті бізнесу власного стартового капіталу, фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень, обладнання тощо;
- недосконала податкова система;
- значний рівень корупції, нестабільні коливання щодо ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство;
- слабкий рівень підтримки та розвитку інфраструктури малого (середнього) бізнесу;
- слабкий рівень підготовки кадрів;
- велика кількість дозволів, норм та ліцензій;
- проведення неефективних та корумпованих перевірок;
- несучасні технічні стандарти;
- незначний захист прав власності;
- слабка технологічна забезпеченість (інформація, комунікації) [8].

Напрямки розвитку малого (середнього) бізнесу потребують швидкого реагування, прогностні показники мають тенденцію щодо погіршення.

Розрахуємо фінансовий прогноз щодо діяльності малого (середнього) бізнесу до оподаткування на 2021-2022 рр. використовуючи метод експоненціального згладжування. Аналіз дослідження лінії тренду динамічного ряду розрахуємо за допомогою квадратичного рівняння регресії:

- малий бізнес:

$$\hat{y} = -6924,7t^2 - 67444t + 81394 \quad (3.1)$$

- середній бізнес:

$$\hat{y} = 6827,4t^2 - 78127t + 152388 \quad (3.2)$$

Розрахунок прогностних значень фінансового результату представимо:

– малий бізнес:

$$y^{prog}_{t+\tau} = -42867 + 33387,6\tau - 7423,0\tau^2$$

(3.3)

Рисунок 3.6 – Показники прогнозних значень фінансового результату малого середнього бізнесу

Джерело: розраховано і побудовано за даними [6].

– середній бізнес:

$$y^{prog}_{t+\tau} = -52496 + 21739,4\tau - 7094,0\tau^2$$

(3.4)

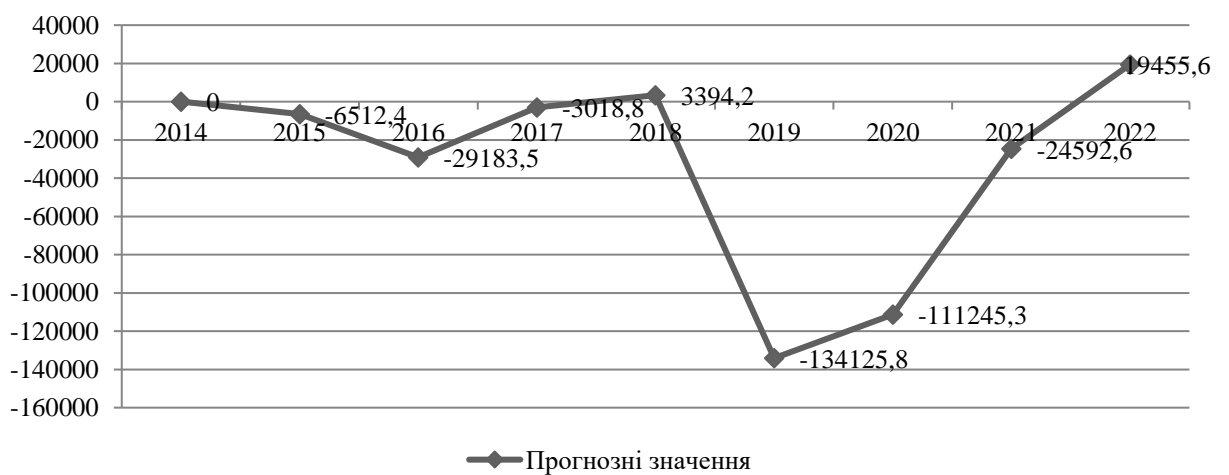

Рисунок 3.7 – Показники прогнозних значень фінансового результату середнього бізнесу [6]

Таким чином, з ймовірністю $p=0,6$ видно, що показники фінансового результату до оподаткування у 2021 р. для малого (середнього) бізнесу буде негативним. У 2022 р. спостерігається достатній рівень всіх показників.

Значення обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) малого (середнього) бізнесу мають кращі показники розвитку. Зробимо розрахунок прогнозних значень обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг):

– малий бізнес:

$$y \quad prog_{t+\tau} = 1248528 \quad \square+ \quad 104332,6 \quad \tau+ \quad 4274,3\tau^2$$

(3.5)

Рисунок 3.8 – Показники прогнозних значень обсягів реалізованої продукції малого бізнесу [6]

– середній бізнес:

$$y \quad prog_{t+\tau} = 2553377 \quad \square+ \quad 375436,2 \quad \tau+ \quad 37766,6\tau^2$$

(3.6)

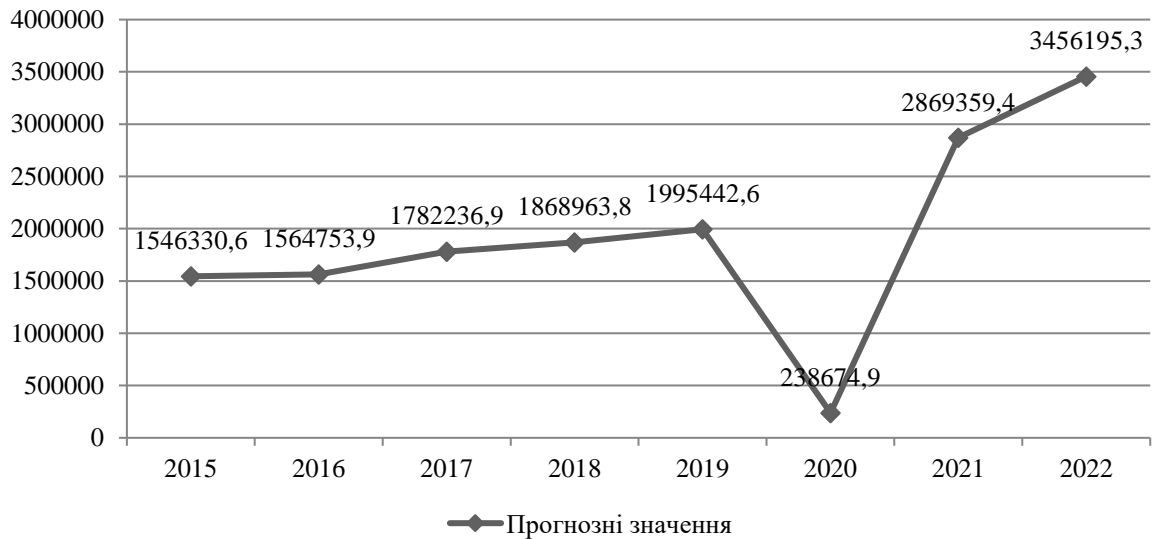

Рисунок 3.9 – Показники прогнозних значень обсягів реалізованої продукції середнього бізнесу [6]

Тому, збільшення обсягів реалізованої продукції не може забезпечити позитивне сальдо фінансового результату до оподаткування підприємств малого (середнього) бізнесу – вимагаючи значних фінансових витрат (оренда приміщень, високі тарифи на комунальні послуги тощо).

Але, в цьому напрямку мають бути застосовані ефективні державні механізми щодо підтримки бізнесу, враховуючи основні національні і корпоративні інтереси з боку правового забезпечення, фінансово-кредитної підтримки, організаційного забезпечення, механізмів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності бізнесу тощо.

ВИСНОВКИ

Структура сучасної економіки формується з таких елементів, як мале, середнє та велике підприємництво. Відмінності видів підприємництва визначаються за різними рівнями розподілу праці у суспільстві, спеціалізацією, виробництвом, технологічністю процесів виробництва.

Підприємництво – це певна інноваційне формування системи діяльності, яке має майнову відповідальність, ризиковість процесів, з метою отримання прибутку за результатами своєї діяльності

Мале підприємництво – це різноманітна діяльність суб'єктів ринку, яка направлена на впровадження свого економічного інтересу.

Функціонування малого та середнього підприємництва – це механізм господарювання малих підприємств, господарський механізм принципів взаємодії держави і ринку на мікрорівні.

Зокрема, значення і функції малого та середнього підприємництва орієнтуються на ринкові методи господарювання (сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства, забезпечення власного добробуту)

Зокрема, в Україні для розвитку підприємництва необхідне активне державне регулювання щодо розв'язання проблемних питань в бізнесі.

Отже, організація нормального державного контролю малого і середнього підприємництва в першу чергу вимагає створення розвинутої інфраструктури, що є важливим елементом ринкової економіки і створює сприятливі умови для розвитку бізнесу – його інфраструктури (фінансової, кредитної, організаційної, технічної, інформаційної, аналітичної). Тому, організаційне регулювання держави повинно враховувати усі можливі ризики, спрогнозувати вдосконалення нормативно-правової бази, та й вміло адаптуватися відповідно до європейських стандартів.

Регіональний розвиток бізнесу розвивається нерівномірно. У 2020 р. значна кількість малих та середніх підприємств знаходиться в Києві (27%), Дніпропетровській (9%), Харківській (8%), Одеській (7%) та Київській (8%) областях. Незначні показники мають Луганська, Тернопільська та Чернівецька області. Більша кількість малих підприємств знаходиться в таких областях: у м. Києві (299), Київській (108), Одеській (102), Миколаївській (96), Дніпропетровській (85), Харківській (86), Запорізькій (88) та Кіровоградській (82). Значення показників цих регіонів більші по Україні.

Проблемність ситуацій на анексованих та окупаційних територіях сприяли розриву налагоджених технологічних ланцюгів, нездатність ефективної заміни сировини та ресурсів щодо виробництва конкурентоспроможної продукції, постійному пошуку нових ринків збуту та експортних напрямків, розробка логістичних каналів, впровадження дієвих інструментів маркетингу сприяє створенню технологічних ланцюгів за конкурентними перевагами, позиціонуючи експорт товарів на нові ринки.

SWOT-аналіз за пріоритетними напрямками розвитку малого (середнього) бізнесу в Сумській області направлен на: контроль нормативного регулювання бізнесу; фінансова, кредитна, інвестиційна підтримка малого (середнього) бізнесу; інформаційне ресурсне забезпечення; створення інфраструктури підтримки малого (середнього) бізнесу.

Враховуючи незадовільний рівень стану малого та середнього бізнесу в Україні, доцільно виділити основні причини (критерії) закриття більшості малих підприємств в короткий період від початку роботи. В комплексному дослідженні діяльності економічних систем виокремлюють основні причини негативного впливу на бізнес. Зокрема, значна кількість власників підприємств, які працюють у стабільному середовищі зовсім відсутня мотивація щодо розширення бізнесу, їм необхідно адаптуватися у часі, вирішувати, обирати – чи нову стратегію розширення, орієнтуючись на конкурентів враховуючи загрози та ризики втратити частки ринку.

В Україні створена фундаментальна система фінансової підтримки малого (середнього) бізнесу, але, аналізуючи діяльність банківської системи – існує обмеженість спектру послуг банків (кризовий період), мали негативні наслідки в їх функціонуванні. Користуватися важелями підтримки зі сторони держави необхідно у ринкових взаємовідносинах, в ринковій економіці, ресурсних особливостях регіонів.

Зокрема, малий (середній) бізнес в осному оптимізує використання наявних їм ресурсів, визначаючи критерії свого функціонування. Тому, саме розвиток малого (середнього) бізнесу це складний економічний механізм сукупності елементів ринку (фінансових, споживчих, організаційних, інформаційних тощо), потребує визначення потенціалу в економічному та соціальному розвитку.

Досліджені проблеми розвитку малого (середнього) бізнесу в Україні потребують суттєвих змін в напрямку державної регуляторної політики. Одним із інструментів підвищення прибутковості малого (середнього) бізнесу є повне впровадження системи тісних взаємовідносин малого (середнього) бізнесу з великим з використанням таких механізмів та факторів, як: аутсорсинг, інсорсинг, лізинг, венчурне фінансування, субпідряд. Основною причиною слабого розвитку – малого (середнього) бізнесу – є не спланована, неефективна система функціонування механізму державної підтримки бізнесу.

Тому, збільшення обсягів реалізованої продукції не може забезпечити позитивне сальдо фінансового результату до оподаткування підприємств малого (середнього) бізнесу – вимагаючи значних фінансових витрат (оренда приміщень, високі тарифи на комунальні послуги тощо). Але, в цьому напрямку мають бути застосовані ефективні державні механізми щодо підтримки бізнесу, враховуючи основні національні і корпоративні інтереси з боку правового забезпечення, фінансово-кредитної підтримки, організаційного забезпечення, механізмів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності бізнесу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. 141 с.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV станом на 25 березня 2017 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 04.03.2021).
3. Податковий кодекс України станом на 20 вересня 2015 року №2755-IV (зі змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.03.2021).
4. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України №2063-III від 19.10.2000 р. [чинний]. Офіційний вісник України. 2000 (01 груд.). № 46. Ст. 1977.
5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України №4618-VI від 22.03.2012 р. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 06.03.2021).
6. Анацька І. Сучасний стан та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_44_60 (дата звернення: 06.03.2021).
7. Апостолук, О.Ю. Державна фінансова політика підтримки розвитку малого підприємництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Апостолук Олеся Юріївна; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2017. 20 с.
8. Апостолук О. Ю. Джерела державної фінансової підтримки малого підприємництва в Україні. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 26(1). С. 166–171.
9. Боцьора Л. О. Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Боцьора Людмила Олександрівна; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 20 с.

10. Бастан К. Теоретичні основи управління фінансами в малому бізнесі. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. №3. С. 5–16.

11. Бердинець М.Д., Сурженко А.В. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 352 с.

12. Биба В.В. Перспективи впливу євроінтеграції на розвиток підприємництва в Україні. Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції: кол. монографія, за заг. ред. В.Я. Чевганової. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 57–77.

13. Безус А. М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні. *Вісник КНУТД №3 (99)*, 2016. С. 7–17.

14. Бутенко, А. І. Посилення кредитно-фінансової підтримки розвитку малого підприємництва в умовах нестабільності української економіки. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 70–81.

15. Варналій З. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання. *Економіка і організація управління*. 2016. №1. С. 58–79.

16. Вахович І. М. Аналіз банківського забезпечення розвитку малого підприємництва у регіонах України. *Економічний форум*. 2015. №2. С. 261–268.

17. Гаврилюк Г. Є. Сучасний стан і проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія економічна. 2015. Вип. 48. С. 17–21.

18. Ганенко А. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні. *Вісник КНУТД*. 2016. №3(99). С. 17–25.

19. Газуда Л.М. Активізація розвитку підприємств малого і середнього бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Випуск 1(47). Т. 2. С. 279–284

20. Глущенко Л. Д. Вітчизняний та світовий досвід підтримки розвитку малих промислових підприємств з технологічними інноваціями. *Вісник Хмельницького національного університету*. *Економічні науки*. 2015. №1. С. 139–146.

21. Гобир І.Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах. *Агросвіт*. 2015. №10. С. 65–69
22. Григораш О. В. Оцінка ефективності застосування бюджетних важелів стимулювання розвитку малого підприємництва. *Бізнес Інформ*. 2016. №1. С. 224–229.
23. Деренько О. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *Бізнес Інформ*. 2016. №5. С. 97–104
24. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник. / За редакцією М. С. Кузнецової; Відповідальна за випуск О. М. Колпакова. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 485 с.
27. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С.58–66
25. Дудар Ю. Особливості управління фінансовими ресурсами малого підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. №9. С. 53–65.
26. Житник, Т. П. Проблематика забезпечення ефективної державної підтримки малого підприємництва в сільській місцевості України. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2015. № 1. С. 30–38.
27. Захаркін О. О. Оцінка ризикостійкості підприємства при управлінні його інноваційним розвитком. *Економічний простір*. 2015. №98. С. 165–176.
28. Захаркін О.О., Костель М.В., Захаркіна Л.С. Оцінка впливу рівня інноваційної активності підприємств на їх фінансово-економічні результати. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №8 (170). С. 427–441.
29. Звонар Й.П. Бар'єри на шляху розвитку малого бізнесу в Україні та інструменти їх подолання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. Вип.15., Ч.1., 2015. С. 36–39.
30. Іванов С. В. Аналіз джерел фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний простір*. 2015. №104. С.20–27.

31. Корнецький А.О. Формування та реалізація регіональної політики розвитку малого підприємництва: монографія. Дніпро: УМСФ, 2016. 140 с.
32. Корогод І.В. Роль малого бізнесу в структурних трансформаціях регіональних господарських систем: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Чернігів: ЧНТУ, 2016. 227 с.
33. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства. Київ, 2017.
34. Костенко, О.О. Проблеми державного регулювання підприємницької діяльності. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2018. Вип. 17. С. 194–201.
35. Кашуба Я.М. Політика державної підтримки малого підприємництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 4. С. 10–13.
36. Кужда Т.І. Фактори успішного розвитку малого та середнього бізнесу в країнах ЄС та в Україні, 2017: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/18588>.
37. Лозовський О. М. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні. *Економічний форум*. 2015. №1. С. 135–139.
38. Мазур, К.В. Стан бізнес-середовища малих та середніх підприємств в Україні. *Молодий вчений*. №5 (57) травень, 2018 р. С. 726–729.
39. Марченко О. І. Розвиток малого бізнесу: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Фінансовий простір*. 2015. №1. С. 190–195.
40. Мельник, Т. О. Аналіз стратегій розвитку малого підприємництва в Україні. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопільський національний економічний університет. Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. Том 21. № 1. С.106–111.
41. Новицька О. В. Інструменти стимулювання малого та середнього бізнесу в контексті регіонального розвитку. *Вісник ЧДТУ: зб. наук. праць*

Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 39. Ч. II. Черкаси: ЧДТУ, 2015. С. 143–149.

42. Ольвінська, Ю. О. Напрями удосконалення механізму сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 3. С. 117–123.

43. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. №2. С. 12–17.

44. Падерін І. Д. Парадигма функціонування малого підприємництва в умовах децентралізації регіонів. *Економічний вісник Донбасу*. № 3(45), 2016. С. 90–93.

45. Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є. Особливості управління фінансами малих підприємств. *Держава та регіони*. 2019. №3 (108). С. 239–246.

46. Поповенко Н., Ганенко О. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2015. №1(2).

47. Пукало О. П. Зарубіжний досвід розвитку та підтримки малого підприємництва та його використання в Україні. *Управління розвитком*. 2017. №3-4. С. 108–114.

48. Рібун Л. В., Лех Г. А., Васькович І. М. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 230–235.

49. Сахно, Є. Ю. Менеджмент малих та середніх підприємств: навч. посібник. Київ: Кондор, 2015. 342 с.

50. Сова О.Ю. Особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні. *Вчені записки. Ун-т економіки та права «КРОК»: (Економіка)*. 2016. Випуск 43. С. 128–138.

51. Табінський В.А. Деякі аспекти розвитку малого підприємництва в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. №2. С.36–39.

52. Тимощенко К.С. Функціонально-орієнтований підхід до забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 54–61.

53. Ткаченко А.М. Дескриптивні моделі діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. №4. С. 149–151.

54. Тридід О. М. Економіко-математичні моделі оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання: монографія. Київ. Каравела: УБС НБУ, 2015. 213 с.

55. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2015. 360 с.

56. Шраменко О.В. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на основі розвитку інформатизації економічних операцій. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 59. С.32–37.

57. Шарова, С. В. Фінансово-кредитні аспекти розвитку малого підприємництва в Україні (регіональний аспект). *Економіка та держава*. 2015. № 7. С. 63–66.

58. Чечетова-Терашвілі Т. М. Теоретичні аспекти розробки стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». НАН України. Харків, 2018. 477 с.

59. Чухно І.А. Малий бізнес та його роль в контексті територіального розвитку. Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи: зб. тез XVIII Міжнар. наук. конгресу, 26 квітня 2018 р. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. С. 437–440.

60. Юхта О.І. Банківське кредитування експортерів суб'єктів малого та середнього бізнесу. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». №5 (13), 2018.

61. Якушева О. В. Забезпечення підтримки та бізнес-інкубування малого та середнього бізнесу в регіонах України в умовах трансформаційних перетворень. Трансформаційні перетворення регіональної економіки:

[монографія]. За загальною редакцією Назаренка С.А. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 290 с. (С. 202–214).

62. Якушева О. В. Концептуальні положення підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: регіональний аспект. *Вісник ЧДТУ: зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вип. 40. Ч. III. Черкаси: ЧДТУ, 2016. С. 43–49.

63. Якушева О. В. Методичні підходи до оцінки економічного розвитку малого й середнього бізнесу в регіонах України. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2016. №23(12). Т. 2. С. 68–74.

64. Якушева О. В. Регіональні особливості економічного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №8. С. 455–461.

65. Якушева О. В. Стратегічні засади формування системи підтримки малого й середнього бізнесу в регіонах України. *Економіка, фінанси, право*. 2016. №4/2. С. 60–63.

66. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>

67. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>

68. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>

69. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. *Problems and Perspectives in Management*, 18(4), 37-48.

doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>

70. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – RudaŚląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidiumю 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1

71. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // Journal of Environmental Management and Tourism. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>

72. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>

73. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

74. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – К.: Універсальна книга, 2018. – 572с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

75. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

76. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>

77. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

78. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

79. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>

80. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. *Economic Annals-XXI*, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>

81. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>